

КУРС: ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ РЕГІОНІВ

**Лекція 5. Глобальні та всеєвропейські інструменти збереження
біорізноманіття. Конвенція про біорізноманіття**

Всесвітня стратегія охорони природи, 1980

- ✿ Всесвітня стратегія охорони природи World Conservation Strategy (WCS) - документ, у якому:
- ✿ 📖 сформульовані основні стратегічні цілі охорони природного середовища,
- ✿ 📖 обґрунтоване значення збереження живої природи для виживання людства,
- ✿ 📖 визначені пріоритети у справі збереження природи і головні вимоги до діяльності у цьому напрямку,
- ✿ 📖 запропоновані шляхи ефективного досягнення цілей.

Всесвітня стратегія охорони природи

- Охорона природи вимагає довгострокових зусиль.
- Без об'єднання діяльності окремих урядів і народів цю задачу вирішити неможливо.
- Цілі охорони природи повинні зайняти своє місце у державних планах і програмах соціально- економічного розвитку

Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку [WCED, Комісія Брундтланд] Доповідь "Наше спільне майбутнє" , 1987

- За останнє сторіччя взаємини між людиною і планетою, що забезпечує її життєдіяльність, докорінно змінилися, оскільки:
  - ▶ виникла загроза існування цивілізації і життя на Землі
- За останні 100 років темпи споживання й економічне зростання різко збільшилися
  - ▶ протягом ХХ ст. у виробництво було залучено стільки ресурсів, скільки за всі минулі століття існування людини взятих разом
- Процеси економічного росту, не узгоджені з можливостями природного середовища, стали причиною виникнення тенденцій, впливу яких планета не зможе довго витримати. Економічний ріст руйнує природне середовище, приводить до екологічної деградації, а це у свою чергу підриває процес економічного росту.

Комісія Брундтланд

- ❁ Усі регіони світу зіштовхуються з ризиком незворотного руйнування навколишнього середовища, що загрожує зникненням живої природи Землі
- ❁ ► мова йде не про окремі глобальні кризи (екологічну, економічну, продовольчу), а про єдину кризу глобальної світової системи «людина-природне середовище»
- ❁ Швидкість руйнування навколишнього середовища перевищує можливості сучасної науки. Якщо такий економічний ріст збережеться, то через кілька десятиліть неминуча деградація природного середовища, а це, у свою чергу, приведе до підриву світової економіки й системи життєзабезпечення Землі.

Конференція ООН по навколишньому середовищу і розвитку UNCED, Ріо-де-Жанейро, 1992

- Документи підписані на UNCED
  - ☹ Декларація Ріо-де-Жанейро по навколишньому середовищу і розвитку
  - ☹ Рамкова конвенція про зміну клімату
  - ☹ **Конвенція по біорізноманіттю**
  - ☹ Заява щодо лісових принципів
  - ☹ Порядок денний на XXI століття

Ріо-де-Жанейрська Декларація

- Принцип 1. Турбота про людей повинна займати центральне місце в зусиллях по забезпеченню сталого розвитку. Вони мають право на здорове й плідне життя в гармонії із природою
- Принцип 2. Відповідно до Статуту ООН і принципів міжнародного права держави мають **суверенне право розробляти свої власні ресурси** відповідно до своєї політики в галузі навколишнього середовища і розвитку **і несуть відповідальність за забезпечення** того, щоб діяльність у рамках їх юрисдикції або контролю **не завдавала шкоди навколишньому середовищу інших держав або** районів за межами дії національної юрисдикції.

1992 UNCED Logo

Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року /1994 р.

- Цілями Конвенції є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів і спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів і шляхом надання необхідного доступу до генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій з урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, а також шляхом належного фінансування.

Конвенція про біологічне різноманіття, 1992 р.

- ☀️ ( ) У Конвенції про біологічне різноманіття підкреслюється велика цінність біологічного різноманіття за екологічними, генетичними, соціальними, економічними, науковими, освітніми, культурними, рекреаційними та естетичними критеріями.
- ☀️ ( ) Стале використання біорізноманіття означає збереження його в довгостроковій перспективі.
- ☀️ ( ) Для досягнення цього всі країни повинні розробити і почати здійснювати національні стратегії щодо збереження і раціонального використання біологічного різноманіття, відновлення екосистем, збереження тих видів, яким загрожує вимирання.
- ☀️ ( ) Окремий розділ Конвенції присвячений допомозі країнам, що розвиваються, в області екологічно безпечних технологій для збереження різноманіття, надання цим країнам фінансової допомоги для здійснення програм Конвенції про біологічне різноманіття.

Загальні заходи щодо збереження і сталого використання

Кожна Договірна Сторона відповідно до її конкретних умов і можливостей:

- розробляє **національні стратегії, плани чи програми збереження і сталого використання біологічного різноманіття** або адаптує з цією метою існуючі стратегії, плани або програми, які відображають, зокрема, викладені в цій Конвенції заходи, що відносяться до відповідної Договірної Сторони; і
- передбачає, наскільки це можливо і доцільно, заходи щодо збереження і сталого використання біологічного різноманіття у відповідних секторальних або міжсекторальних планах, програмах і політиці.

Картахенський протокол про біобезпеку, 2000/2002

- Картахенський протокол з біобезпеки до **Конвенції про біологічне різноманіття** — міжнародна угода про біобезпеку як додатку до Конвенції про біологічне різноманіття (CBD), яка діє з 2003 року. Протокол з біобезпеки має на меті *захистити біологічне різноманіття від потенційних ризиків, створених генетично модифікованими організмами, створеними завдяки сучасній біотехнології.*
- У Протоколі з біобезпеки чітко зазначено, що продукти з нових технологій повинні базуватися на принципі обережності та дозволяти країнам, що розвиваються, збалансувати здоров'я населення та економічні вигоди. Це, наприклад, дозволить країнам забороняти імпорт генетично модифікованих організмів, якщо вони вважають, що недостатньо наукових доказів того, що продукт безпечний, і вимагатиме від експортерів маркувати вантажі, що містять генетично змінені товари, такі як кукурудза чи бавовна.

Картахенський протокол

- Протокол застосовується до **транскордонного переміщення, транзиту, обробки та використання всіх живих змінених організмів**, які можуть мати негативний вплив на збереження та стале використання біологічного різноманіття, беручи також до уваги ризику для здоров'я людини (стаття 4 Протоколу, SCBD 2000).

Нагойський протокол з регулювання доступу до генетичних ресурсів і спільного використання, 2010/2014/2021

- Метою цього Протоколу є справедливий і рівноправний розподіл вигід від використання генетичних ресурсів, у тому числі шляхом забезпечення належного доступу до генетичних ресурсів та належної передачі відповідних технологій, урахуваючи всі права на ці ресурси й на технології, і шляхом належного фінансування, сприяючи таким чином збереженню біологічного різноманіття й сталому використанню його компонентів.
- **Доступ до традиційних знань, пов'язаних з генетичними ресурсами**
- У відповідних випадках згідно з внутрішнім законодавством кожна Сторона вживає заходів для забезпечення того, щоб доступ до традиційних знань, пов'язаних з генетичними ресурсами, які мають корінні й місцеві громади, здійснювався за попередньою та обґрунтованою згодою або схваленням та за участю цих корінних і місцевих громад, а також щоб були створені взаємопогоджені умови.

Йоганесбургський план дій

- ✿ Йоганнесбург – Всесвітня зустріч на вищому рівні по сталому розвитку («Саміт Землі – 2002»): Прийняття Йоганнесбурзької декларації по сталому розвитку та Плану виконання рішень (JPoI, Johannesburg Plan of Implementation).
- ✿ Нові цілі
- ✿ ⓐ скорочення вдвічі до 2015 року частки населення, що не має доступу до основних санітарних послуг
- ✿ ⓐ зведення до мінімуму до 2020 року шкоди, заподіяної використанням і виробництвом хімічних речовин здоров'ю людей і навколишньому середовищу
- ✿ ⓐ збереження або відновлення виснажених рибних запасів до рівнів, які могли б забезпечувати максимальний і сталий вилов, у невідкладному порядку й, де це можливо, не пізніше, ніж до 2015 року
- ✿ ⓐ **забезпечення істотного зниження до 2010 року нинішніх темпів втрати біологічного різноманіття**

Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, 1995

- ☀ Для досягнення мети збалансованого і невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття Стратегія передбачає впровадження принципів в усі галузі (сектори), де використовуються природні ресурси, а саме:
  - принцип обережного прийняття рішень,
  - принцип уникнення загроз,
  - принцип запобігання втратам,
  - принцип переміщення небезпечних виробництв,
  - принцип екологічної компенсації,
  - принцип екологічної єдності,
  - принцип відновлення та (від)творення природних ресурсів,
  - принцип найкращої існуючої технології та найкращих екологічних методів,
  - принцип "забруднювач платить",
  - принцип участі громадськості та її доступу до інформації.

Цілі Всеєвропейської стратегії збереження біотичного та ландшафтного різноманіття

Суттєве зменшення загроз для біологічного та ландшафтного різноманіття Європи.

Підвищення можливостей біологічного та ландшафтного різноманіття Європи до відновлення.

Зміцнення екологічної цілісності всієї Європи.

Забезпечення всебічного залучення громадськості в зусиллях щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

Завдання Всеєвропейської стратегії

- ❑ Збереження, зміцнення та відновлення ключових екосистем, середовищ існування, видів та елементів ландшафтів шляхом створення **Загальноєвропейської екологічної мережі та ефективного управління нею.**
- ❑ Стале управління та використання позитивного потенціалу біологічного та ландшафтного різноманіття Європи шляхом забезпечення оптимального використання соціальних і економічних можливостей на національному та регіональному рівнях.
- ❑ Урахування цілей у сфері збереження та сталого (збалансованого та невиснажливого) використання біологічного та ландшафтного різноманіття в усіх галузях, що використовують це різноманіття або впливають на нього.
- ❑ Покращання інформованості та обізнаності населення в питаннях біологічного та ландшафтного різноманіття, а також активізація його участі в діяльності щодо збереження та збільшення цього різноманіття.
- ❑ Забезпечення глибшого розуміння стану біологічного та ландшафтного різноманіття Європи і процесів, які сприяють його стабільності.
- ❑ Забезпечення адекватних фінансових надходжень для впровадження Стратегії.

Європейська ландшафтна конвенція, 2000/2005

- 20 жовтня 2000 р. у м. Флоренція (Італія) була прийнята Європейська ландшафтна конвенція. Головною метою Конвенції є підтримка процесів охорони, регулювання та планування ландшафтів Європи. Конвенція визнає важливість усіх видів ландшафтів.

Європейська ландшафтна конвенція

- Кожна Сторона зобов'язується:
- а) визнавати ландшафти у законі як суттєвий компонент оточення людей, як вираження різноманітності їхньої спільної культурної та природної спадщини, та як основу їх ідентичності;
- б) встановлювати та впроваджувати ландшафтну політику, спрямовану на охорону, регулювання і планування ландшафту шляхом прийняття конкретних заходів, викладених у статті 6;
- с) встановлювати порядок участі широкого загалу, місцевих і регіональних органів влади та інших сторін, заінтересованих у визначенні та впровадженні ландшафтної політики, згаданої у пункті b вище;
- д) включати ландшафт до власної регіональної і міської планової політики та до її культурної, екологічної, сільськогосподарської, соціальної та економічної політики, а також до будь-якої іншої політики, що може безпосередньо або опосередковано впливати на ландшафт.

Орхуська конвенція, 1998/1999/2001

- **Орхуська** чи **Оргуська конвенція** — конвенція Європейської Економічної Комісії ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Вона набрала чинності 30 жовтня 2001 року. Україна підписала Оргуську конвенцію 25 червня 1998 року, а Верховна Рада України ратифікувала її 6 липня 1999 року.
- Метою Конвенції є **сприяння захисту права кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна зі Сторін гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища.**
- На початок 2010 р. вже 44 країни є Сторонами Конвенції, а саме: Албанія, Австрія, Азербайджан, Білорусь, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Велика Британія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Європейський Союз, Італія, Іспанія, Казахстан, Кіпр, Киргизстан, Латвія, Литва, Люксембург, Македонія, Мальта, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Чехія, Чорногорія, Таджикистан, Туркменістан, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Швеція. У 2022 році білоруська влада оголосила про вихід з конвенції.
- Ключовими засадами було визначено "доступ до інформації, «державний орган», «екологічна інформація», «громадськість», порядок надання інформації.

Національна ціль 1 (НЦ1). Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості

- Необхідність підвищення рівня інформованості та освіченості населення щодо питань збереження та охорони природного середовища, поширення інформації; підвищення кваліфікації державних службовців, до компетенції яких належать питання охорони навколишнього природного середовища; необхідність підтримки та сприяння громадським об'єднанням та громадам, залученим до охорони навколишнього середовища; створення інформаційно-експериментальних та демонстраційно-навчальних центрів підтримки заходів з впровадження і поширення моделей невиснажливого господарювання та екологічно дружніх технологій тощо.
- Ціль та завдання також прямо відповідають зобов'язанням за **Орхуською конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля**; вони також відповідають виконанню багатьох інших міжнародних договорів у галузі охорони природного середовища, підписаних та ратифікованих Україною, та / або їх відповідних резолюцій та рішень.

Національна ціль 5 (НЦ5). Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі

- ❑ необхідність створення системи запобігання та контролю щодо видів-вселенців (інвазійні види);
- ❑ контроль за торгівлею видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення;
- ❑ просвітництво щодо цінності екосистемних послуг та подальше застосування вартісної оцінки екосистемних послуг;
- ❑ збільшення площі національної екомережі,
- ❑ запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду;

Національна ціль 5 (НЦ5). Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі

- ❑ впровадження екосистемного підходу в управлінську діяльність та адаптація законодавства України у сфері збереження навколишнього природного середовища до вимог директив Європейського Союзу;
- ❑ створення мережі центрів штучного розведення та реакліматизації рідкісних видів рослин і тварин та тих, що перебувають під загрозою зникнення;
- ❑ створення системи економічних важелів, які би сприяли збереженню біо- та ландшафтного різноманіття та формуванню екомережі;
- ❑ вжиття заходів з припинення катастрофічного зменшення запасів водних живих ресурсів

Національна ціль 5 (НЦ5). Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі

- Відповідає виконанню положень міжнародних договорів, стороною яких є Україна, зокрема: Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (CMS) та угод EUROBATS, ACCOBAMS, AEWA; Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES); Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів; Конвенції про захист Чорного моря від забруднення; Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини; **Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат;** Європейської ландшафтно-конвенції

Національна ціль 6 (НЦ6). Забезпечення екологічно збалансованого природокористування

- необхідність забезпечення невиснажливого використання природних ресурсів, подальшого розвитку національної системи кадастрів природних ресурсів,
- державної статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища,
- підготовки Концепції сталого споживання та виробництва,
- запровадження системи механізмів стимулювання виробника до сталого та відновлюваного природокористування і охорони навколишнього природного середовища,
- запровадження новітніх більш чистих технологій, інновацій у сфері природокористування,
- підвищення енергоефективності виробництва,
- збільшення обсягу використання відновлюваних і альтернативних джерел енергії,

Національна ціль 6 (НЦ6). Забезпечення екологічно збалансованого природокористування

- збільшення частки земель, що використовуються в органічному сільському господарстві,
- створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів та збору за забруднення навколишнього природного середовища для стимулювання суб'єктів господарювання до раціонального природокористування,
- реформування діючої системи фондів охорони навколишнього природного середовища.
- Відповідає виконанню положень підписаних та ратифікованих Україною міжнародних договорів, зокрема: Конвенції ООН про зміну клімату, Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням

Національна ціль 7 (НЦ7). Удосконалення регіональної екологічної політики

Необхідність удосконалення регіональної політики з урахуванням екологічної складової, зокрема:

- розроблення та виконання **регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища, які включають розроблення методології та підготовку місцевих планів дій впровадження екологічної складової в стратегічні документи розвитку міст та регіонів,**
- розроблення нормативно-правової бази щодо еколого-економічних макрорегіонів, проведення класифікації регіонів за рівнями техногенно-екологічних ризиків,

Національна ціль 7 (НЦ7). Удосконалення регіональної екологічної політики

- створення відповідних банків геоінформаційних даних і карт, реалізація пілотного проекту щодо поєднання системи територіального планування з процедурами довгострокового прогнозування, еколого-соціально-економічного планування та проведення стратегічної екологічної оцінки,
  - розвиток партнерства "громадськість-влада-бізнес" на регіональному рівні,
  - зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище
- Відповідає виконанню положень підписаних та ратифікованих Україною **Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.**